

SUV VA SUV BILAN BOG'LIQ URF ODAT VA MAROSIMLAR

JDPU

ijtimoiy gumanitar fanlarda masofaviy ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Tilovboyev Muhammad

Annotatsiya. O'zbek xalqining suv bilan bog'liq urf-odatları, rasm-rusumlari xalqning dardiga shifo bo'lganligi, tozaligi va pokligini saqlash uchun xizmat qilinganligi batafsil yoritib berilgan. Suv nafaqat "Avesto"da, yahudiylarda va boshqa din vakillarining ham tozaligi va pokligiga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: "o'lik suv", "chilla suvi", "dam suv", "chilon suvi", Sulaymon ota, xristian dini, suv, poklik, tozalik

Inson hayoti uchun, ayniqsa issiq iqlim sharoitida yashovchilar uchun suv katta ahamiyatga ega. Markaziy Osiyoda qadim zamonlardan suv eng katta boylik hisoblangan. Ajdodlarimiz suvni Oloh tomonidan ato etilgan muqaddas narsa deb bilishgan. Suvni hurmat qilishgan va avaylashgan. Suvni ifloslantirish katta gunoh hisoblangan.

Suv va u bilan bog'liq urf-odatlar zardushtiyning muqaddas kitobi "Avesto"da ko'p marotaba tilga olinadi. Suv – hamma vaqtlarda ham hayot manbai va poklovchi vosita sifatida ulug'langan. "Avesto"ning to'rtinchi "Fargardi"da ham suvning muqaddasligi nazarda tutilib, shunday deyiladi: "... suv va yonib turgan olov qoshida qasamini buzgan odamning yozug'i avf etilmasdir. U ikkinchi daf'a tavgaga ko'z tutolmagay". Zardushtiylik diniga sig'inuvchilar quyosh va suvga e'tiqod bilan qarashgan. Suvlar, daryolar soylar va ko'llarni Tishtar yulduzi timsolida ko'rishgan. Suv orqali butun hayot, borliq taqdirini, mavjudligini ana shu yulduzga bog'lab, unga hamd-u sanolar aytishadi, madhlar kuylashadi, iltijolar qilishadi, to'kin sochinlik, farovonlik istab duolar aytishadi. Jumladan:

"Barcha suvlarni olqishlaymiz, Rayumand va farrixmand Tishtar yulduzini olqishlaymiz. Ahura Mazda unga ming turli g'ayrat va epchillik baxsh etdi. U suv

gavharini asraguvchi yulduzlar ichida eng qudratlisidir. U suv gavharini asraguvchi yulduzlar bilan birgalikda farog'at og'ushida parvoz qiladi.”

O'zbek xalqi urf-odatlarining ildizi juda qadim zamonlarga borib taqaladi. Marosimlar ijtimoiy hayot zarurati, inson aql-zakovati, ma'naviy-axloqiy va huquqiy ehtiyojlar asosida vujudga kelgan. O'zbek urf-odatlarida suvga xos turli qarashlar mavjud. Bu qarashlarni qushnochlilar tilidagi qo'l olish marosimi bilan bog'liq “chilton suvini ichmoq”, dardlardan forig' bo'lish uchun “o'lik suvini ichmoq va cho'milmoq”, “dam suvini ichmoq”, chilla suvi kabi birikmalar tarkibida uchratishimiz mumkin.

Janubiy Surxondaryoda “chilton suvi” ichadiganlarga, ya'ni momolar kasbi bilan shug'ullanuvchi ayollar qo'l olish kasbi bilan doimiy shug'ullanish uchun o'z ustozining roziligini olish. Qushnochlilar orasida bu marosimga “qo'l oluvchi” kishi maxsus tayyorlangan va bolalar tabobatiga oid amallarni bajarishni niyat qilgan ayol-qizlarga biron yangi kosa yoki piyolada ichiga kul va tilla uzuk solingan maxsus suv ichirish orqali bajariladi. Suv ichilgan idish boshqa maqsadlarda foydalanilmaydi. Marosim tugagach, o'ziga atalgan maxsus kattalikdagi tosh, suv ichilgan idish oq matoga o'ralib, balandroq joyga qo'yilgan. O'lik suvi – o'lik yuvilgan suvdan olib bo'ri chilla yoki chaqaloq chilla tushgan kishilarga ichiriladi. Bu suv kishilarni qo'rquvdan, darddan xolos qiladi, befarzandlarga farzand ato etadi degan tushunchalar mavjud. “O'lik suv”ning lug'aviy ma'nosini disstirlangan suv va qor, yomg'irlardan hosil bo'lgan ko'lmak suvlar ham nazarda tutiladi. Suv – poklovchi vosita sifatida “Avesto”da ta'kidlanganligini yuqorida aytib o'tdik. Mulla va eshonlar tomonidan o'qib poklangan, ya'ni dam solingan suv xalqimizda “dam suvi” deb nomlanadi. Dardmand inson bu suvni ichadi, yuvinadi, uylariga sepadi, har bir suv tekkan joy poklanadi, insonlar kasallikdan xalos bo'ladi.

Urf-odatlarimizning eng yaxshisi hisoblangan to'ylarda qudalar har ikkala (kelin va kuyov) tomonga borganida birinchi shirin suv ichiladi, chunki kelin va kuyovlarning hayotlari shirin bo'lsin uchun. Samarqandda esa shirin suv puli beriladi, shuning ichun ayollar shirin suvni tayyorlab, yashirib qo'yishadi. Kuyov kelgandan keyin pulini olib suvni beradi. Bundan tashqari kinna silashda kinnani

haydash uchun maxsus qofiyali aytilmalar aytiladi va unda suvdan kelgan kinna tilga olinadi:

Chiq badbaxt, chiq badbaxt,
O'tdan kelgan bo'lsang, o'tga ket!
Kuldan kelgan bo'lsang, kulga ket!
Suvdan kelgan bo'lsang, suvga ket!

Bir o'rinda suvning ishlatilishi go'yo kinna suv ichish vaqtida kirgan bo'lishi taxmin qilinadi. Marosim inson hayotidagi muhim voqealarni nishonlashga qaratilgan, rasmiy va ruhiy vaziyatda o'tadigan, o'z ramziy harakatlariga hamda maxsus aytim - qo'shiqlariga ega hayotiy tadbirdir. Ana shunday marosimlardan biri Chaqaloqni 40 kun ichida cho'miltirish. Bu suv chilla suvi deyiladi. Shu 40 kun ichida chaqaloqni kamida 4-5 marta tuzli suvga cho'miltiradi. Bu o'z navbatida bolani toza, ozoda saqlash uchun va katta bo'lganida terilar orasidan chiqadigan har qanday hidlarning oldini oladi. Agar o'sha vaqt bolaning qaysi a'zosiga tuzli suv tegmagan bo'lsa, o'sha joyda katta bo'lganda terlash holati kuzatiladi. Janubiy xorazmliklar yangi tug'ilgan chaqaloq boyluk va salomatlik ramzi sifatida ichiga tuproq, tuz, tanga va tilla yoki kumush uzuk solingan suvga cho'miltirishadi. Chilla suvi boshqa o'rinlarda ham qo'llaniladi ya'ni dekabr oyida ekinlarga quyiladigan suv va o'sha oyda toklar vaqtidan oldin qirqilsa, tokdan suv tomchilari tushadi, ana shu suv ham chilla suvi nomi deb yuritiladi. Paxtachilik sohasida ham chigit ekilgan vaqtda ko'kartirish suvi beriladi, oradan o'ttiz beshqirq kun o'tgandan so'ng ayni saraton vaqtida rivojlanish suvi quyiladi. Bu chilla suvi deyiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hasanov N. Yer osti suvlari "Korizlar" va ulardan foydalanish tarixi (Nurota tumani misolida) magistrlik ishi.
2. "Avesto". "Sharq", -T; 2001, Mansur yashtlar. Farvardin qasidasi, 22- bo'lim.
3. Jo'rayev M., Rasulova Z. Mif, marosim va ertak. -T.: "Mumtoz so'z", 2014.